

ŞİDDET: DENİZE ATILAN TAŞ MİSALİ

DİLARA SERBEST*

Özet:

Şiddet çok farklı biçimlerde ortaya çıkarak bireye gerek fiziksel gerekse ruhsal açıdan zarar vermektedir. Unutulmamalıdır ki oluşan bu yıkımlar yalnızca şiddet mağduru bireyi değil toplumu da etkilemektedir. Bu noktadan bakıldığında şiddet toplumsal bir sorundur. Bu çalışmada şiddet-toplum ilişkisi üzerinde durularak aralarındaki ilişki değerlendirilecektir. Çalışmanın devamında toplum ve şiddet arasındaki bağlantılı noktalardan birisi olan toplumun şiddete olan bakışı ele alınacaktır. Şiddetin bir araç olarak kabul edildiği toplumlar, kültürel norm ve değer yargılarından beslenmektedir. Bu tür toplumlarda ne yazık ki şiddet insan ilişkilerinde sorun çözme aracı olarak varlığını sürdürmektedir. Şiddet bu tür toplumlarda kabul görerek şiddetin varlığı meşrulaştırılmaktadır. Kuşkusuz insan ilişkilerinde çatışmanın varlığı toplumsal yaşamın bir parçasıdır. Fakat bu çıkar çatışmaları şiddete başvurmadan barışçıl ve insani yollarla çözümlenmelidir. Aksi takdirde şiddet suya atılan taş misali yalnızca mağdurlarına zarar vermekle kalmayarak geniş çaplı etkilere yol açacaktır.

Gerek şiddetin önlenmesi gerekse şiddetin oluşumundan sonra izlenecek yollarda yardımcı kaynak olarak karşımıza hukuk çıkmaktadır. Çalışmanın diğer ayağında da şiddet-hukuk ilişkisi üzerinde durulacaktır. Şiddete karşı alınacak önlemlerde hukukun oluşum aşaması önem arz etmektedir. Hukuk normlarının oluşum aşamasında kültürel norm ve değer yargılarından etkilenmemesine dikkat edilmelidir. Ayrıca hukukun uygulanması aşamasında hukuk uygulayıcıları kendi değer ve önyargılarından bağımsız olmalıdır. Mağdurların, zaten şiddet ile değişen yaşamlarına bir darbe de hukuktan gelmemelidir. Hukuk, şiddet mağdurlarının zarar gören yaşamlarını koruyucu ve onarıcı önlemleri almalıdır. Böylelikle şiddetin, mağdurlarının yaşamlarına olan etkisi iyileştirilmeye çalışılmalı ve bu önlemlerle hukukun üstünlüğü sağlanarak sorunlar barışçıl yöntemlerle çözümlenmelidir.

Anahtar Sözcükler: Şiddet, toplum, şiddetin etkileri, hukuk, çözüm

* Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Lisans Öğrencisi

ŞİDDET: SUDA OLUŞAN HALKALAR

Şiddet günümüzün en sorunlu ve en can yakıcı konularından birisidir. İnsanlığın var olmasından beri süregelen bir sorundur. Şiddetin gerek tanımı gerekse tasnifinde farklı sınıflandırmalar yapılmaktadır. Michaud 'a² göre 'şiddetin tanımını ve yoğunluğunu görebilmemizi engelleyen problemler vardır. Bunlar kurumsal ve hukuksal norm içinde neyin şiddet olduğu, kayıt ve istatistiklerin tutulmamış olması, şiddetin takibinin, denetiminin yansız olmamasıdır.'

Şiddet bireye hem fiziksel hem de ruhsal açıdan zarar vermektedir. Şiddet mağduru şiddetten zarar görmekte ve yıpranmaktadır. Şiddetin yol açtığı yıkımlar yalnızca şiddet mağduru bireyi değil toplumu da etkilemektedir. Şiddet sadece mağdurunun sorunu olmakla kalmayarak toplumsal bir sorun haline gelmektedir. Fakat unutulmaması ve üzerinde önemle durulması gereken bir nokta ise toplumun şiddete olan bakışıdır.

Şiddetin toplum içinde toplum tarafından nasıl sunulduğu, nasıl kabul gördüğü de önemlidir. Çünkü kabul gören şiddet de meşrudur. Hatta şiddet genellikle bir yaşam biçimi olarak benimseniyorsa sorun olarak görülmez ve sorun çözmenin bir aracı olarak onay görür.(ERGİL, 2001: 40) Şiddetin bu şekilde araç olarak kabul edildiği bu tür toplumlar; kültür ve değer yargılarından etkilenmektedir.

İnsan ilişkilerinde çatışmanın varlığı toplumsal yaşamın bir parçasıdır. Toplumsal yaşam içerisinde şüphesiz insan ilişkilerinde çıkar çatışmaları yaşanacaktır. Fakat burada önemli olan çıkar çatışmalarının şiddete başvurmada insanı yollarla çözülmesidir. Aksi takdirde şiddet suya atılan taş misali yalnızca mağdurlarına zarar vermekle kalmayarak geniş çaplı etkilere yol açacaktır. Burada, suda oluşan bu halkalarda, 'hukukun toplumdaki fonksiyonu' karşımıza çıkar.

HUKUK: ADALET NEREDE?

'Hukukun toplumdaki fonksiyonu' insanın toplumsallığı ile yakından ilgilidir. İnsanlar topluluk halinde birbirleriyle değişik ilişkiler içinde yaşarlar. Bu ilişkilerin uyum halinde devamı topluluk hayatı bakımından büyük önem taşır. Sosyal bir çevrede yaşayan insanlar arası ilişkilerin düzenlenmesinde hukuk önemli rol oynar. (GÜRİZ,2012:2)

İnsan toplumunda toplumu meydana getiren üyeler arasında, toplumda görülen değişik grup ve zümreler arasında çekişmeler de eksik olmaz. İnsanlar ve insan

² Michaud, Y.(1994).Şiddet.İstanbul:İletişim

grupları birbirine karşıt çıkarlar dolayısıyla uyumsuzluğa düşebilmektedir.(GÜRİZ,2012:5)

İnsan ilişkilerinin eski haline getirilerek düzeltilmesinde hukukun yeri önemlidir. Hukuk sosyal hayatın zorunlu düzeni demektir. Böyle olunca hukukun hem sosyal dayanışmayı güçlendirmek hem de toplum içindeki çekişmeleri bertaraf etmek ve uzaklaştırmak gibi iki ayrı fonksiyonu yerine getirdiğinden söz edilebilir.(GÜRİZ,2012:6)

Bir kurallar demeti olarak ve bir bilim dalı olarak hukukun öncelikli ve asli amacı adaleti gerçekleştirmektir. Adaletsizlik toplumsal ilişkilerin tümünde karşımıza çıkabilecek bir durumdur. Bu nedenle olumsuzlukları ve adaletsizlikleri önlemek amacıyla devlet, hayatın her alanına nüfuz eden hukuk kuralları koyar.(BATTAL,2005: 10) Adaleti sağlamak hukukun temel görevleri arasındadır. Jhering'in³ ifade ettiği gibi, adalet, bir elinde haklılığı tartan bir teraziyi, diğer elinde haklılığı savunan bir kılıcı tutmaktadır. Terazisiz kılıç, kaba kuvvet, kılıcsız terazi ise hukukun aczi demektir.(ÖZTAN,2013: 13)

Adaletsizlik tek bir kişiye yönelse de etkisi toplumun tamamınadır, hiçbir ilginiz olmasa da bizi kendisine ortak eder. Ancak toplumun törelerine, düşüncelerine karşırırsa toplumun içindeki bireylerce anlaşılmaz hale gelir; gitgide sıradanmış gibi görünür.(AKIN, 2014: 58)

ŞİDDET: NORMUN YARATILMASI-NORMUN UYGULANMASI- ADALETE UYGUNLUK

Hukuk, adalet bilimi olarak da tanımlanır. Hukuk, gücünü, kişilerin kendilerine uygulanan kuralların adil olduğu yolundaki bir duyguya sahip olmalarından kaynaklanır.(ÖZTAN,2013: 13)

Kişiler tabi oldukları normların adilliği hususunda bir inanca sahip olmak isterler. Bu noktada da hukuk normlarının türetilmesi aşaması önem arz eder. Hukuk normlarının oluşum aşamasında normların kaynaklandığı değerlere dikkat edilmelidir. Hele ki şiddet gibi yıkıcı etkilere yol açan bir durum karşısında oluşturulacak olan hukuk normları ayrı bir öneme sahiptir. Şiddetin bireye acı veren, bireyin iç dünyasını yıpratıcı bir etkiye sahip olduğu düşünüldüğünde bunun ne kadar doğru olduğu şüphesizdir. Şiddetin türü, yoğunluğu, nedeni, kim tarafından uygulandığına bakılmaksızın hukuk normları bireyi güvence altına almalıdır. Normlar koyarak yaşamı şekillendiren ve düzeni sağlama gayesinde olan devlet, bireyi güvence altına alan teminatları sağlamalıdır.

Adaleti gerçekleştirme asli amacına ulaşmak üzere hukukun diğer bazı 'ön amaçlarından' bahsedilebilir. Bunlardan birincisi hukukun kendisini uygulayacak olan devleti adaleti sağlama hedefine kilitlenmesidir. Buna devletin hukuka uyması ya da hukukun devleti kendisine uydurması da denilebilir. Zira haklı-haksız, doğru-yanlış gibi temel kavramlar yardımıyla kurallar koyarak hukuku bizzat uygulayacak olan devlettir. Devlet hukuka vasıta olmalı, hukuk, devlet vasıtasıyla hayatın her alanında hakim olmalıdır. Bu nedenle esasen devlet bir

³ Bknz.Jhering,R.Hukuk Uğrunda Savaş.

amaç değil, hukukun ve kamu düzeninin sağlanması için bir araçtır.(BATTAL,2005: 10)

Kuçuradi'nin⁴ bahsettiği gibi 'etik ilkeler olarak insan hakları, hukukun dolayısıyla devletin temelini oluşturmalı derken, norm koymada başka ülkelerin normlarını kopya etmek değil, onları da bilerek, ama her şeyden önce insan haklarını –açık kavramlarını bilerek ve ülkenin koşullarını bilerek hukuk normlarını türetmek uygun olur.'

Sadece normların yaratılması aşaması değil; uygulanması aşamasına da dikkat edilmelidir. Hukuk normlarının uygulanmasında uygulamada yer alanların almaları gereken tutumlar konusunda sorunlar bulunmaktadır. Hukuk normları her ne kadar şiddet mağdurunu koruyucu güvenceler olsa da hukuk uygulayıcılarının almaları gereken tutum da mühimdir. Hukuk normları adil bir şekilde yapılırsa da hukuk uygulayıcıları adaleti tesis edemezlerse problem oluşacaktır. Hukukun uygulanması aşamasında hukuk uygulayıcıları, önüne gelen uyuşmazlığa hukuku tam ve doğru uygulamalıdır. Bunun içinde hakimin somut olayın bilgisine vakıf olması gerekir. Hukuk uygulayıcısı, şiddet ile mağdur olan bireylerin yaşamlarına dokunabilmelidir.(Bu şiddetin türü, yoğunluğu, kim tarafından uygulandığına bakılmaksızın.)

Burada dikkat edilmesi gereken noktalardan birisi de normu değerlendirmektir. Kuçuradi'ye⁵ göre ' bir normu değerlendirmek için şöyle bir yol izlenmelidir: o normun neyi, niçin, talep ettiğini ortaya koymak; aynı konudaki başka normlara göre özelliğini belirlemek ve bu norm belirli geçerlilik koşullarında uygulandığı zaman, uygulandığı yerde kişilerin insan hakları için yaratılabileceği önceden görülebilir sonuçlara bakmak.'

Hukuk uygulamasında hangi hukuki değer ya da idealin üstünlüğe sahip olacağı somut bir hukuk uyuşmazlığı ile karşılaşan hakim tarafından çözülmesi gerekir.(GÜRİZ, 2012:28) Bunun için de hakim ilk olarak önüne gelen uyuşmazlıkla ilgili somut olayın tam ve doğru bilgisine ulaşmalıdır.

Akın'ın⁶ da bahsettiği ve iyi bir örnekle açıkladığı gibi 'yargılama yaparken aceleciliğinin kurbanı olan hakim, pazarda alışveriş yaparken kendisine sağlam diye kandırılıp bozuk mal satın alan adam ile aynı konumdadır, aynı nedenle adaletsizliğe neden olmuştur. Ancak iki olay arasında fark vardır, birisinde kişi kendi dikkatsizliği uyanık davranmaması nedeniyle kendi adaletsizliğe uğramış diğerinde ise hakimin uyanık davranmaması nedeniyle başkası adaletsizliğe uğramıştır.'

⁴ Ankara Hukuk Toplantıları, Norm Koyma ve Hüküm Verme,17-18 Nisan 2009,s.19

⁵ Ankara Hukuk Toplantıları, Norm Koyma ve Hüküm Verme,17-18 Nisan 2009,s.14-15

⁶ AKIN, İbrahim, Tansu. Adaletsizlik Nedir? Güncel Hukuk.Eylül 2014.s.58

Yargılamada, ortaya çıkan veya karşılaşılan gerçek karşısında mahkemenin; kendi(önceden oluşmuş) kanaatlerini yerinden edebilmesi, yerleşik bilgilerinin, kabullerinin dışına çıkabilmesi veya onlardan kopabilmesiyle kararları özgün hale gelecektir.(SARICI, 2014: 10)

Burada özellikle hakimin somut olayın tam ve doğru bilgisine ulaşabilmesi için tarafsız olması gerekir. Bunun içinde hakim kendi önyargılarına, ahlaki görüşüne, inancına, ideolojisine göre hareket etmemelidir. Şiddet dolayısıyla zarar gören bireyin yaşadıklarını özenle dinlemelidir. İçinde bulunduğu durumun ve koşulların bilgisine sahip olmalıdır. Önceden yerleşmiş yargılarını bir kenara bırakarak olayı değerlendirmelidir.

Önyargılarından kendisini kurtaramayan bir hakim görevini gerektirdiği gibi yerine getiremez. Adaletin önyargılarından arınmış hakimler tarafından gerçekleştirilmesi hukuk hayatının temel esaslarından birisi olarak karşımıza çıkar. Hakimin uyuşmazlığı çözerken uygulayacağı değeri objektif olarak belirleyebilecek konumda ve psikolojik durumda olmalıdır.(GÜRİZ,2012:29)

Toplumun siyasi ideolojisi de hukuki değerlerin seçiminde ve uygulanmasında rol oynar. Totaliter toplumlarda hakim toplumu yöneten siyasi otoritenin belirlediği resmi değerleri korumakla görevlidir.(GÜRİZ, 2012:29)Özellikle bu durum şiddetin kaynağının devlet olduğu durumlarda sorun oluşturmaktadır. Hakim bu gibi durumlarda devletin savunucusu haline gelmemelidir. Aksi halde hukuk, şiddet mağdurunu korumak yerine kendini siyasallaşmış yargının içinde bulacaktır.

SONUÇ

Bu çalışmada şiddet kavramı ve şiddetin toplumla olan ilişkisi vurgulanarak şiddeti insan ilişkilerinde sorun çözme aracı olarak gören toplumlarda varlığının nasıl meşrulaştırıldığı üzerinde durulmuştur. Çalışmada da belirtildiği üzere insanlar arası ilişkilerde çatışmaların varlığı olağandır. Esas mesele bu çatışmaların barışçıl yollarla çözüme kavuşturulmasıdır. Barışçıl çözüme ulaşırken atılacak adımlarda ve güvence olarak karşına hukuk çıkmaktadır. Hukukun çatışmanın varlığını önlemek gibi bir yardımcı olduğu gibi çatışmaların doğumu sonrasındaki fonksiyonu da unutulmamalıdır.

Hukuk bu gibi büyük bir öneme sahipken hukukun yaratılması ve hukukun uygulanma aşamaları hayati öneme sahiptir. Özellikle şiddet ve mağduruna etkileri düşünüldüğünde yukarıda önemle bu husus üzerinde durulmuştur. Şiddet ile hayatı değişen ve mağdur olan birey açısından hukuki güvence önemli bir yere sahiptir. Mağdurların zaten şiddet ile değişen yaşamlarına bir darbe de hukuktan gelmemelidir. Şiddet ile kalabalık insan topluluğunda yalnızlığa savrulan ve insanlara olan inancı sarsılan mağdur bu durum kurtarılmalıdır. Bu nedenle hukuk, şiddet mağdurlarının yaşamlarını koruyucu ve onarıcı önlemleri almalıdır. Çalışmada da üzerinde önemle durulan hukuk uygulayıcıları burada devreye girmektedir. Hukuk uygulayıcılarının almaları gereken tutumlar önem kazanmaktadır. Somut olayın tam ve doğru bilgisine ulaşarak adil muhakeme

yapmak hakimin dikkat etmesi gereken bir durumdur. Sarıcı'nın⁷ da bahsettiği gibi 'adil muhakemenin bir dava sürecinin dürüst işlediğini hem göstermesi hem içermesi hem de hükmün gerekçelendirilmesinde hissedilmesi gerekir.' Adil muhakemenin varlığı hissettirilerek şiddetin, mağdurlarının yaşamlarına olan etkisi iyileştirilmeye çalışılmalı ve bu şekilde hukukun üstünlüğü sağlanarak sorunlar barışçıl yöntemlerle çözüme kavuşturulmalıdır.

Çalışmamın sonunu Kuçuradi'nin⁸ sözleriyle tamamlamak istiyorum: 'insan olmak, yani belirli olanaklara ya da yeteneklere sahip olan bir tür olmak, bu türden olan her bireyin öbür bireylere belirli şekilde muamele etmesini ve öbür bireylerin de ona, belirli bir şekilde muamele etmesini gerektirir; öyle ki, kişiler, insanın değerini (varlıktaki özel yerini) ya da onurunu belirten ve oluşturan olanaklarını gerçekleştirebilsin.

⁷ SARICI,S.2014.Adil Yargılamanın Zihniyet Gösterenleri.Güncel Hukuk.,11-131,10

⁸ Kuçuradi,İ. 'Human Rights:The Idea, the Demands and the Instruments',The Idea and the Documents of Human Rights,s.80-81

KAYNAKÇA

AKIN,İbrahim,Tansu.Adaletsizlik Nedir?.Güncel Hukuk.Eylül 2014

BATTAL,A.(2005).Hukukun Temel Kavramları.Geliştirilmiş 3.Baskı.Seçkin Yayıncılık

ERGİL,D.(2001).Şiddetin Kültürel Kökenleri.Bilim ve Teknik.sayı.399.Şubat.s.41

GÜRİZ,A.(2012).Hukuk Başlangıcı.Ankara:Siyasal Kitabevi

KUÇURADI,İ. 'Human Rights:The Idea, the Demands and the Instruments',The Idea and the Documents of Human Rights,

KUÇURADI,İ.Ankara Hukuk Toplantıları. Norm Koyma ve Hüküm Verme.17-18 Nisan 2009.Ankara.

MİCHAUD, Y.(1994).Şiddet.İstanbul:İletişim

ÖZTAN,B.(2013).Medeni Hukukun Temel Kavramları.38.Bası.Turhan Kitabevi

SARICI,S.2014.Adil Yargılamanın Zihniyet Gösterenleri.Güncel Hukuk.Kasım 2014